

РОЛЬОВА ГРА ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ОСНОВІ ІМПЛІЦИТНОЇ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДЕОФОНОГРАМИ

Н.М. Лутковська (Київ)

У статті описано комплекс вправ з рольовою грою для формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх економістів на початковому етапі навчання на основі стратегії імпліцитної професіоналізації у немовних вищих навчальних закладах з використанням відеофонограми за критеріями: міра близькості ролі до змісту відеофонограми – від ролі дійової особи до ролі особи, не пов'язаної зі змістом відеофонограми; наявність професійної орієнтації особи ролі; ступінь продуктивності мовлення студента-носія ролі. Навчальне спілкування студентів відбувається в непрофесійних сферах комунікації, у яких вживаються економічно марковані лексичні одиниці.

Ключові слова: відеофонограма, відеофрагмент, економічно марковані лексичні одиниці, імпліцитна професіоналізація, майбутні економісти, рольова гра.

Лутковская Н.Н. Ролевая игра для обучения будущих экономистов иноязычному общению на основе имплицитной профессионализации с использованием видеофонограммы. В статье описан комплекс упражнений с ролевой игрой для формирования иноязычной коммуникативной компетентности будущих экономистов на начальном этапе обучения на основе имплицитной профессионализации в неязыковых высших учебных заведениях с использованием видеофонограммы по критериям: мера близости роли содержанию видеофонограммы – от роли действующего лица до роли персонажа, не связанного с содержанием видеофонограммы; наличие профессиональной ориентации персонажа роли; степень продуктивности речи студента-носителя роли. Обучающее общение студентов происходит в непрофессиональных сферах коммуникации, в которых употребляются экономически маркированные лексические единицы.

Ключевые слова: будущие экономисты, видеофонограмма, видеофрагмент, имплицитная профессионализация, ролевая игра, экономически маркированные лексические единицы.

Lutkovska N.M. Role Play for Teaching Would-be Economists Foreign Language Communication on the Basis of Implicit Specializing with Video. The article is concerned with complex of video-based role play exercises for developing foreign language communicative competence of would-be economists at the primary stage of education on the basis of implicit specializing at non-linguistic higher educational establishments. The complex is founded on the following criteria: degree of closeness of the role to the contents of the video (it ranges from a role of a character of a video sequence to a role not associated with the contents of the video); availability of professional orientation in a role; speech productivity of a student performing a role. Communication for educational purposes covers non-professional communication spheres incorporating lexical units of economic register.

Key words: implicit specializing, lexical units of economic register, role play, video, video sequence, would-be economists.

З метою моделювання процесу реального спілкування на основі комунікативного підходу до навчання іншомовного спілкування суттєві риси реальної комунікації в навчальному середовищі можливо відтворити через рольову гру. Дослідники значну увагу приділяють теоретичним аспектам

рольової гри: її перевагам у порівнянні з іншими прийомами формування навичок і вмінь іншомовного спілкування, її функціям у навчальному процесі, її видам, категоріям ролей, етапам її організації та проведення [2; 3; 5; 6; 9; 10]. Низку наукових праць присвячено і практичним питанням ви-

користання рольових ігор у процесі навчання професійно спрямованого спілкування майбутніх економістів: *“The Bellcrest Series”* [8], *“Business Communication Games”* [11], *“Business Projects”* [7], *“Role Play”* [9] тощо. Ці посібники в основному пропонують ділові ігри (simulations), тобто вони призначені для студентів, які вже мають значний професійний досвід.

Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що питання теоретичної та практичної організації рольової гри для студентів економічних спеціальностей на початковому етапі навчання у ВНЗ, які не мають теоретичних знань і досвіду роботи за фахом, залишаються поза увагою методистів. Крім того, автори більшості посібників передбачають організацію рольових ігор з опорою на друкований текст, який презентує суто лінгвістичні параметри мовленнєвого дискурсу. Проте процесу реальної комунікації притаманні й екстралінгвістичні параметри, до яких належать: ситуація спілкування, досвід і знання комунікантів, їхні інтенції та наміри, статусно-рольові особливості, психічний і фізичний стан особи, певні культурні рівні й соціальні фактори, що впливають на зміст висловлювання. Базові характеристики усного спілкування – багатство інтонаційного оформлення, паралінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію, темпоральний зв’язок із ситуацією спілкування, контактність зі співрозмовником/співрозмовниками – здатна відтворити завдяки слухо-зоровому синтезу динамічна відеофонограма. Тому об’єктом дослідження виступає процес навчання іншомовного спілкування студентів економічних спеціальностей на початковому етапі з використанням відеофонограми. Предметом дослідження є методика застосування рольової гри на основі змісту відеофонограми для навчання майбутніх економістів іншомовного спілкування на початковому етапі. Мета статті полягає в розробленні комплексу вправ з рольовою грою для навчання майбутніх економістів іншомовного спілкування на основі стратегії імпліцитної професіоналізації з використанням відеофонограми. Імпліцитну професіоналізацію – інтегроване оволодіння студента-

ми початкового етапу навчання загальнонавчальною лексикою і частиною економічно маркованих лексичних одиниць (ЛО) у непрофесійних сферах комунікації – було описано Е.В. Мірошниченко в її дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук [4]. Проте впровадження стратегії навчання, запропонованої Е.В. Мірошниченко, передбачає опору на друковані матеріали та урахування графічних образів економічно маркованої лексики. Важливість аудитивних образів ЛО з економічним маркуванням дає підставу запропонувати здійснення імпліцитної професіоналізації на основі відеофонограми. Реалізація мети статті передбачає вирішення таких завдань: визначити позитивні якості рольової гри, організованої з використанням відеофонограми; виділити з навчальних відеокурсів, створених носіями мови, а також із автентичних художніх і документальних фільмів ситуації, які містять зразки спілкування у непрофесійних сферах комунікації і включають економічно марковану лексику; охарактеризувати комплекс вправ з рольовою грою з урахуванням зв’язку особи ролі зі змістом відеофонограми; проілюструвати зразки рольових ігор з опорою на зміст відеофрагментів. Матеріалом для розроблення комплексу вправ з рольовою грою на основі змісту відеофонограми переважно послужили фрагменти навчальних відеокурсів, що зумовлено типовістю представлених у них ситуацій спілкування і наявністю спеціально відібраних для активізації та засвоєння лексичних одиниць.

Основними перевагами рольових ігор у порівнянні з іншими прийомами формування навичок і вмінь іншомовного спілкування методисти вважають високий рівень мовленнєвої активності студентів, підвищення їх інтересу до навчання, можливість організації в процесі рольової гри спільної діяльності студентів [10, с. 43–48]. Крім того, у рольовій грі проявляються особистісні якості студента, інколи нереалізовані в повсякденному житті особливості характеру й темпераменту [3, с. 75]. Дослідники виділяють важливу психологічну перевагу, яку надає презентація подій з використанням відео у порівнянні з поясненнями викладача до за-

пропонованої рольової гри – представлена модель спілкування створює у тих, хто навчається, чітке уявлення про зміст ролі [12, с. 39–40]. У той же час відеофонограма дозволяє використовувати ефективний прийом озвучування фрагментів за ролями, а також моделювати рольові ігри (Н.І. Бичкова, О.С. Конотоп, Е.І. Щукіна, J. Lonergan, F.L. Stoller та інші). Істотною перевагою відеофонограми є і презентація не лише мовлення як результату процесу спілкування, але й самого процесу комунікації. Таким чином забезпечується паралельне формування всіх складників комунікативної компетентності – лінгвістичного, соціокультурного й прагматичного.

Відповідно до Програми з англійської мови для професійного спілкування, яка передбачає формування мовленнєвої компетентності майбутніх економістів для адекватної поведінки у ситуаціях: „У турагенстві/аеропорту”, „У готелі/банку”, „Продаж/купівля”, „Претензії” та ін., нами було здійснено відбір відеофрагментів, що містять зразки спілкування майбутніх економістів у непрофесійних сферах комунікації, у яких вживаються економічно мар-

ковані лексичні одиниці. З метою створення комплексу вправ з рольовою грою на основі змісту відеофонограми було виділено необхідні критерії, причому враховано визначені Н.І. Бичковою три види ролей, коли студенти можуть: 1) виконувати роль дійової особи відеофонограми; 2) виступати в ролі особи, яка не є дійовою особою відеофонограми; 3) продукувати висловлювання від своєї особи в ситуації, що може виникнути в реальному житті [1].

Критерій I. Зв'язок особи ролі зі змістом відеофонограми: 1) роль дійової особи відеофонограми; 2) роль особи, пов'язаної зі змістом відеофонограми; 3) роль особи, не пов'язаної зі змістом відеофонограми (студент частково вкладає в своє мовлення і свій особистий зміст). Цей критерій у певній мірі співвідноситься з двома наступними критеріями.

Критерій II. Професійна орієнтація особи ролі: 1) професійно-орієнтована особа ролі; 2) непрофесійно-орієнтована особа ролі.

Критерій III. Ступінь продуктивності мовлення студента: 1) репродуктивне мовлення; 2) продуктивне мовлення (Табл. 1).

Таблиця 1

**Критерії розроблення комплексу вправ з рольовою грою
на основі змісту відеофонограми**

Зв'язок особи ролі зі змістом відеофонограми	Професійна орієнтація особи ролі	Ступінь продуктивності мовлення студента
1. роль дійової особи відеофонограми	непрофесійно-орієнтована особа	репродуктивне мовлення
2. роль дійової особи відеофонограми	професійно-орієнтована особа	репродуктивне мовлення
3. роль особи, пов'язаної зі змістом відеофонограми	непрофесійно-орієнтована особа	продуктивне мовлення
4. роль особи, пов'язаної зі змістом відеофонограми	професійно-орієнтована особа	продуктивне мовлення
5. роль особи, не пов'язаної зі змістом відеофонограми	непрофесійно-орієнтована особа	продуктивне мовлення
6. роль особи, не пов'язаної зі змістом відеофонограми	професійно-орієнтована особа	продуктивне мовлення

Зазначені критерії стосуються ролі одного із учасників спілкування, його роль у наведених нижче ілюстраціях належить студенту 1 (Student 1). Застосування виділених критеріїв дозволяє визначити можливі варіанти сполучення міри близькості зв'язку особи ролі зі змістом відеофонограми, професійної орієнтації особи ролі, ступеню продуктивності мовлення студента під час спілкування в непрофесійних сферах комунікації.

Опишемо види вправ з рольовою грою на основі змісту відеофонограми і представимо відповідні ілюстрації.

Вид вправи 1

Студент спілкується в ролі дійової особи, яка не є професійно-орієнтованою; мовлення студента репродуктивне; вправа рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, виконується в парах; активізовані економічно марковані ЛО: *afford v, buy v, own v, pay v, price n, property n, rent n*.

Мета: навчання репродуктивного мовлення.

Відеофонограма: фрагмент "Port Isaac" (навчальний відеокурс "People and Places").

Фаза 1: Перегляд відеофрагмента.

Фаза 2: Після демонстрації відеофрагмента "Port Isaac" один із студентів пари грає роль дійової особи відеокурсу Труді Харріс (жінки) або Лайонела Харріса (чоловіка).

Комунікативне завдання:

Teacher to Student 1 (Trudy/Lionell Harris): *You're Trudy/Lionell Harris. A relative of yours is going to move to Port Isaac to settle down in the area. He doesn't have enough money to buy a place of his own straight away. So your experience of buying a council house from the local authorities will be very helpful for him. Tell him about it.*

Teacher to Student 2 (a relative of Trudy/Lionell Harris): *You're going to move to Port Isaac to settle down in the area. But you don't have enough money to buy a place of your own straight away. So Trudy's/Lionell's experience of buying a council house from the local authorities will be very helpful for you. Listen to her/his tips on the matter. Decide if her/his recommendations suit you.*

Teacher to all students: *Now communicate in pairs.*

Вид вправи 2

Студент спілкується в ролі дійової особи, яка є професійно-орієнтованою; мовлення студента репродуктивне; вправа рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна, виконується в парах; активізовані економічно марковані ЛО: *cash n, cheque n, claim something back phr, credit card n, fill in a form phr, pay v, per cent n, retail export scheme n, shop n, shopping n, tax n, tax-free adj*.

Мета: навчання репродуктивного мовлення.

Відеофонограма: фрагмент "At a Clothes Shop" (навчальний відеокурс "BBC Essential English Guide to Britain").

Фаза 1: Перегляд відеофрагмента.

Фаза 2: Після демонстрації відеофрагмента "At a Clothes Shop" один із студентів пари грає роль дійової особи відеокурсу – продавця в крамниці одягу.

Комунікативне завдання:

Teacher to Student 1 (a shop-assistant): *You're a shop-assistant at a clothes shop. Help your client make a buy.*

Teacher to Student 2 (a customer): *You're at a clothes shop. You'd like to buy some items to wear. Ask about the models available, their prices and discounts.*

Teacher to all students: *Now communicate in pairs.*

Вид вправи 3

Студент спілкується в ролі непрофесійно-орієнтованої особи, пов'язаної зі змістом відеофонограми; мовлення студента продуктивне; вправа рецептивно-репродуктивна/продуктивна, умовно-комунікативна, виконується в парах; активізовані економічно марковані ЛО: *air freight n, cash n, cost n, department n, form n, insurance n, packing charges n, sea freight n, ship v*.

Мета: навчання продуктивного мовлення.

Відеофонограма: фрагмент "Shopping in the Philippines" (навчальний відеокурс "The Sadrina Project").

Фаза 1: Перегляд відеофрагмента.

Фаза 2: Після демонстрації відеофрагмента "Shopping in the Philippines" один із студентів пари грає роль особи, пов'язаної зі змістом відеофоно-

грами – американського туриста, який під час подорожі по Філіппінах зупинився у тому самому готелі, що і дійова особа відеокурсу Хелен Елліот.

Комунікативне завдання:

Teacher to Student 1 (an American tourist): *It's your first visit to the Philippines. You're interested in buying something original to decorate your cottage. Helen Elliot, a journalist from Australia staying at the same hotel with you, has bought some souvenirs at the stores of Manila. Ask her to tell you about her shopping in the Philippines.*

Teacher to Student 2 (Helen Elliot): *You're Helen Elliot. An American tourist staying at the same hotel with you wants to learn what souvenirs you have bought while visiting Manila. Tell him about your shopping experience in the Philippines.*

Teacher to all students: *Now communicate in pairs.*

Вид вправи 4

Студент спілкується в ролі професійно-орієнтованої особи, пов'язаної зі змістом відеофонограми; мовлення студента продуктивне; вправа рецептивно-репродуктивна/продуктивна, умовно-комунікативна, виконується в парах; активізовані економічно марковані ЛО: *catalogue n, cost v, copy n, invoice n, print v, total n, visiting card n.*

Мета: навчання продуктивного мовлення.

Відеофонограма: фрагмент "Ordering Visiting Cards" (навчальний відеокурс "The Sadrina Project").

Фаза 1: Перегляд відеофрагмента.

Фаза 2: Після демонстрації відеофрагмента "Ordering Visiting Cards" один із студентів пари грає роль особи, пов'язаної зі змістом відеофонограми – колеги дійової особи відеокурсу Девіда Фостера.

Teacher to Student 1 (a co-worker of David Foster): *After his arrival to London your co-worker David Foster recollects the incident that happened to him while he was staying in Hong Kong: he lost his briefcase containing confidential documents, advertising booklets and visiting cards. The best solution at the moment was to order new cards. Ask David to tell you how he had new visiting cards made for him.*

Teacher to Student 2 (David Foster): *You're David Foster. After coming back from your trip to Hong Kong you recollect the incident that happened to you while you were staying there: you lost your briefcase containing confidential documents, advertising booklets and visiting cards. The best solution at the moment was to order new cards. Tell your co-worker how you had new visiting cards made for you.*

Teacher to all students: *Now communicate in pairs.*

Вид вправи 5

Студент спілкується в ролі непрофесійно-орієнтованої особи, не пов'язаної зі змістом відеофонограми; мовлення студента продуктивне; вправа рецептивно-продуктивна, виконується на базі двох фрагментів відеофонограми, комунікативна, з використанням прийому групової дискусії; активізовані економічно марковані ЛО: *afford v, buy v, own v, pay v, price n, property n, rent n.*

Мета: навчання продуктивного мовлення.

Відеофонограма: два фрагменти "Port Isaac" і "Glenrothes" (навчальний відеокурс "People and Places").

Комунікативне завдання:

Teacher to all students: *You are members of a youth club. Participate in a round table discussion, taking place in Liverpool. Some people like Trudy Harris from Port Isaac prefer to rent a flat or a house from a local council or a private person. Other people like David Mair from Glenrothes don't want to pay money for accommodation that will never become their own. Express your opinion stating pros and cons of renting a place to live or buying a house of your own. Now communicate.*

Вид вправи 6

Студент спілкується в ролі професійно-орієнтованої особи, не пов'язаної зі змістом відеофонограми; мовлення студента продуктивне; вправа рецептивно-продуктивна, виконується на базі декількох фрагментів відеофонограми, комунікативна, студенти спілкуються в малих групах; активізовані економічно марковані ЛО: *bank n, bargaining n, busy adj, cash n, cheque n, claim something back phr, credit card n, customer n, department store n, employ*

v, fill in a form phr, goods n, pay v, per cent n, quality n, retail export scheme n, sale n, security personnel n, shop n, shopping n, staff n, store n, supplier n, , style n, take over v, tax n, tax-free adj, van delivery service phr, wrap v.

Вправа

Мета: навчання продуктивного мовлення.

Відеофонограма: фрагменти “*Shop till You Drop*”, “*Shopping Hyperguide*”, “*At a Clothes Shop*”, “*At a Market*” (навчальні відеокурси “*Enterprise 2*”, “*Hyperguide London*”, “*BBC Essential English Guide to Britain*”).

Комунікативне завдання:

Teacher to Student 1 (a marketer): *You're carrying out a market research on the most effective ways of shopping in Cardiff. Ask the people taking part in the public opinion poll about their preferences.*

Teacher to Students 2-4 (interviewees): *You live in Cardiff. You're taking part in a public opinion poll on the most effective ways of shopping. Tell your interviewer about your preferences for buying goods from the marketplaces, shops or ordering them on line. Provide the reasons to support your opinion.*

Teacher to all students: *Now communicate in small groups.*

Використання описаного комплексу вправ з рольовою грою на основі змісту відеофонограми дозволяє ефективно реалізувати стратегію імпліцитної професіоналізації з опорою на аудитивні образи економічно маркованих ЛО під час навчання майбутніх економістів іншомовного спілкування в непрофесійних сферах комунікації. Застосування відеофонограми дає можливість організувати в процесі рольової гри спільну комунікативну діяльність студентів, надати зразки автентичної комунікації, створити чітке уявлення про зміст ролі, забезпечити паралельне формування всіх складників комунікативної компетентності.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у створенні рольових ігор на основі змісту відеофонограми для навчання іншомовного спілкування студентів інших спеціальностей, професійний словниковий запас яких може бути значно поповнений завдяки використанню на початковому етапі навчання імпліцитної професіоналізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичкова Н.І. Основи використання відеофонограми та фонограми для навчання іноземних мов. Ч. 1 / Н.І. Бичкова. – К. : Віпол, 1999. – 107 с.
2. Ганніченко Т.А. Формування комунікативної компетенції майбутніх економістів засобами дидактичної гри у процесі мовної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Анатоліївна Ганніченко. – Херсон, 2009. – 260 с.
3. Китайгородская Г.А. Интенсивное обучение иностранным языкам: теория и практика / Г.А. Китайгородская. – М. : Рус. яз., 1992. – 254 с.
4. Мирошниченко Э.В. Обучение профессиональной лексике студентов-экономистов при устноречевом общении в непрофессиональных сферах коммуникации (начальный этап, английский язык) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Мирошниченко Элина Валерьевна. – К., 1996. – 318 с.
5. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения : учеб. пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К. : Ленвит, 2004. – С. 100–133.
6. Черниш В.В. Організація та проведення рольових ігор на уроках іноземної мови / В.В. Черниш // Іноземні мови. – 2010. – № 4. – С. 7–15.
7. Business Projects. Student's Book and Workbook / [О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко, Р.О. Безугла та ін.]. – К. : "Фірма" ІНКООС, 2002. – 280 с.
8. Esnol A. The Bellcrest Series. English for Business. Activity Book. Volume 2 / A. Esnol, G. Lees, M. Poty. – Oxford : Oxford University Press, 1985. – 96 p.
9. Ladousse G.P. Role Play / Gillan Porter Ladousse. – Oxford : Oxford University Press, 1995. – 181 p.
10. Livingstone C. Role Play in Language Learning / Carol Livingstone. – М. : Высшая школа, 1988. – 127 p.
11. Lloyd A. Business Communication Games / A. Lloyd, A. Preier. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 128 p.
12. Lonergan J. Video in Language Teaching / Jack Lonergan. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – P. 4–79.